

Den 24 mai 1985

Kjære Birthe

Her kommer deler av Kjeld Magnusens
innskrivelser og arkivene i Høyby kirke
samt utdrag av andre innskrivelser
vedrørende gravstener og stener i stien
fra kirken. Leikvollens arkiv
inneholder opplysninger om skilt nummer
med neds opplysninger, men det ville
for vidt å ta kopier av alt dette.

Jeg håper at dette er til nytte

Vennlig hilsen

Kåre

Ungbrenning vedvarende utgravning
sunder gravene i Haug kirke,
Hokksund. 1961-1963.

Indholds

Utgravningen, generelt. side 2.	
Haug kirke, generelt s. 3.	
Fjerde masser i Haug kirke s. 6.	
De gjestende deler av Haug middelalderkirke s. 8.	
Merke gravkammer s. 11.	
Bygravene s. 12.	
Opgraving i lis masse s. 13.	
Vestportalen i tårnet s. 14.	
Det middelalderlige kor s. 15.	
Sydportalen i koret s. 16.	
Sakristidøråpning i koret s. 17.	
Opgravninger, generelt s. 17.	
Sydportalen i skibet s. 17.	
Treger s. 18.	

Kjeld Magnussens rapport består av flere deler.

Dette er den del som behandler funnene.

Indholds s. 22-25.

Bilag:

1. Frembrævnelse vedr. Peder Hansen
fittes gravplade.
2. Tekst på kistebud og fra F. C.
de Picheliens' begravelse.
3. Funnfretequese.
4. Projekt funnfretequese.
5. Liste over kystbilleder
12 kystbilleder.
6. Liste over fotografier
9 ark fotografier.
7. Kopi av manns Johan Meyer.
8. tegninger.
no. 7

S. 6

frilagt
typ. nr.
voks
katt.

INNBERETNING VEDRØRENDE UTGRAVING UNDER GULVENE I HAUG KIRKE, ØVRE EIKER. 1961 - 1962.

Se også:

henvise til

Haug kirke. bygningshistoriske undersøkelser og utgraving pr. 15. aug. 1961. (Oslo, 2/9-61)

Haug kirke. Beskrivelse og kommentarer til oppmåling og fotografering av vesttårnet i tiden 1961-62. (Oslo, 15/11-62)

Denne undersøkelsen er en del av følgende arkiv og bilag: Oppmålingsarbeidet som ble utført i forbindelse med utgravingen senere.

Den arkeologiske undersøkelse var foranlediget av gravearbeider i forbindelse med bygningsmessige arbeider under kirkens hovedreparasjon og ominnredning etter arkitektfirmaet Arnstein Arneberg's tegninger. Undersøkelsen omfattet kontroll og solding av løsmasser som måtte fjernes, registrering av løsfunn, oppmåling, fotografering og registrering av forholdene under kirkegulvet. Utgravingen ble besiktiget gjentatte ganger av ark.MNAL Haakon Christie, Norges Kirker, og dr. St. Tschudi Madsen, Riksantikvaren.

Det manuelle arbeid ble utført av entreprenørfirmaet Hobbelstad og Rønning, Hokksund, og den arkeologiske undersøkelse ble tilrettelagt i samsvar med entreprenørens arbeidsmetode og begrenset seg stort sett til bygningsmessig sett nødvendig gravearbeid.

Oppmålingsarbeidets koordinatsystem ble orientert tilnærmet nord-syd, øst-vest. Origo ble lagt i et punkt på kirkegården sydvest for kirkens tårn. Hovedhorisontalplanet -kote 0- ble lagt i høyde med vestportalens terskelnivå i 1961.

Det samme utgangspunkt ble lagt til grunn ved oppmåling av vesttårnet, *se i underetning av 15/11-62.*

V

For bygningsmessige arbeider og grunnens tilstand ved min ankomst* henvises til min innberetning av 2/9- 61. På det tidspunkt var all innredning av tre blitt fjernet fra kirkens tårnfot og skip helt opp til loftshimlingen. I løpet av høsten 1961 ble også gulvet og alt treverk fjernet i koret, og den innvendige puss ble avhugget i tårnet og de tilstøtende naturstens vegger i kirkens skip.

En rekke egenhendige, begrensede prøvegravinger syntes å vise at massene under gulvene i tårnfot og skip var meget omrørt i tidens løp, ettersom storbrannen i 1818 ikke på noe sted kunne påvises som sammenhengende og avgrensede brannlag. Identifiserbare lag i massene som kunne antyde spor av gulvnivåer eller terrengnivåer ved bygge- eller reparasjonsarbeider ble heller ikke observert.

Grunnen under kirken består av fin, løs og tørr sand. Utgravingen foregikk derfor som en gradvis avdekking

Se tegn. nr. 1.

7

INNBERETNING VEDRØRENDE UTGRAVING UNDER GULVENE I
HAUG KIRKE, ØVRE LIKER. 1961 - 1962.

Se også:

Haug kirke. Bygningshistoriske undersøkelser og utgraving pr 15. aug. 1961. (Oslo, 2/9-61)

Haug kirke. Beskrivelse og kommentarer til oppmåling og fotografering av vesttårnet i tiden 1961-62. (Oslo, 15/11-62)

Den arkeologiske undersøkelse var foranlediget av gravearbeider i forbindelse med bygningsmessige arbeider under kirkens hovedreparasjon og ominnredning etter arkitektfirmaet Arnstein Arneberg's tegninger. Undersøkelsen omfattet kontroll og solding av løsmasser som måtte fjernes, registrering av løsfunn, oppmåling, fotografering og registrering av forholdene under kirkegulvet. Utgravingen ble besikket gjentatte ganger av ark.MNAL Haskon Christie, Norges Kirker, og dr. St. Tschudi Madsen, Riksantikvaren.

Det manuelle arbeid ble utført av entreprenørfirmaet Hobbestad og Rønning, Hokksund, og den arkeologiske undersøkelse ble tilrettelagt i samsvar med entreprenørens arbeidsmetode og begrenset seg stort sett til bygningsmessig sett nødvendig gravearbeid.

Oppmålingsarbeidets koordinatsystem ble orientert tilnærmet nord-syd, øst-vest. Origo ble lagt i et punkt på kirkegården sydvest for kirkens tårn. Hovedhorisontalplanet -kote 0- ble lagt i høyde med vestportalens terskelnivå i 1961.

Det samme utgangspunkt ble lagt til grunn ved oppmåling av vesttårnet

For bygningsmessige arbeider og grunnens tilstand ved min ankomst henvises til min innberetning av 2/9- 61. På det tidspunkt var all innredning av tre blitt fjernet fra kirkens tårnfot og skip helt opp til loftshinlingen. I løpet av høsten 1961 ble også gulvet og alt treverk fjernet i koret, og den innvendige puss ble avhugget i tårnet og de tilstøtende naturstens vegger i kirkens skip.

En rekke egenhendige, begrensede prøvegravinger syntes å vise at massene under gulvene i tårnfot og skip var meget omrørt i tidens løp, ettersom storbrannen i 1818 ikke på noe sted kunne påvises som sammenhengende og avgrensede brannlag. Identifiserbare lag i massene som kunne antyde spor av gulvnivåer eller terrengnivåer ved bygge- eller reparasjonsarbeider ble heller ikke observert.

Grunnen under kirken består av fin, løs og tørr sand. Utgravingen foregikk derfor som en gradvis avdekking

utført med krafse og brett. Nivået under gulvene ble senket så meget som man anså nødvendig for de nye gulvkonstruksjoner, for ventilasjon og for fundamentering. All masse ble soldet.

HAUG KIRKE, generelt.

Kirken brente i 1818. Mellom kl. 15 og 16 den 14. juni slo lynet ned i tårnet, og vinden var nordlig og sterk. Familien Cappelens gravkapell på tårnets nordside ble ikke berørt av brannen. En rekke gjenstander ble reddet fra sakristi og kor, og det er grunn til å tro at koret ikke ble totalskadd. Altertavlen av alabast ble brannskadet, men ikke ødelagt. Da det vil by på spesielle praktiske vanskeligheter å redde en slik gjenstand når ilden først har nådd den, bør man vel regne med at den ikke har vært flyttet ut under katastrofen. Følgelig kan brannen ikke ha vært så intens i denne delen av kirken. Det er ikke kjent at reparasjonene etter brannen medførte bygningsmessige forandringer eller ominnredning av noen betydning bortsett fra tårnets treoppbygning og spir. Det antas at gjenreisningen stort sett fulgte det gamle mønster, men utvilsomt med enklere midler.

I 1862 besluttet man å rive koret, og reparasjons- og ombygningsplanene ble etterhvert så omfattende at man også valgte å rive kirkens skib. Etter arkitekt Hansteins tegninger ble det samme år oppført nytt skib, kor og sakristi av teglsten på sokkelmurer av huggen kvader fra den nedrevne kirke.

Det er ikke lyktes å finne noen avbildninger som viser kirkens utseende fra tiden før 1862. Men det foreligger i Antikvarisk Arkiv en oppmåling som er utført av arkitekt Thrap-Meyer. Den er datert juni 1874, men må være utført før 1862. Oppmålingen omfatter plantegning av kor, skib og tårn, et langsnitt sett mot syd og detaljer av profiler ved triumfbue og vestportal. Tegningene er i liten målestokk og tar ikke med alle bygningsledd som må ha eksistert ved oppmålingen. De kan ikke betraktes som helt pålitelige.

I Haug prestegård finnes det en kopi av et kart over gården. Det er tidligere innsendt av meg til kopiering hos Riksantikvaren. Kartet viser kirkens planform før 1862 og antyder et våpenhus foran sydportalen og sakristiets beliggenhet i forhold til den gamle kirke.

Av de arkivutskrifter som ble stillet til min disposisjon av Norges Kirker er følgende opplysninger av interesse for kirkens bygningshistorie:

Sakristiet er nevnt i 1629 (Kr.a bisp. ark.) og av en reparasjonsbeskrivelse i 1630 (Rentek. k.regn.) fremgår

3

at det til tekking av sakristiet er medgått taksten. I 1675 anvendes hövlede bord til sakristiets golv, og i 1677 avtas igjen gamle taksten. I 1688 beskrives sakristiet som muret og tekket med taksten (Stath. og stiftsærk.). Da den samme beskrivelse betegner skib og kor som grundmurede, bør man kunne gå ut fra at terminologien er konsekvent og at sakristiet følgelig er en teglstensbygning. Av reparasjonsbeskrivelse fra 1697 (Kr.a bispeark.) fremgår det at sakristiet har ligget på korets nordside, - i hjørnet mellom skib og kor. Det stemmer med ovennevnte kart.

Våpenhuset er i 1630 tekket med taksten (Rentek. k. regn.), i 1688 beskrives det som liggende ved søndre side. Det er av reisverk og tekket med skifer. (St. og stiftsark.). Av kartet fremgår det at våpenhuset har ligget ved sydportalen.

Ved utgravningen i 1961-62 ble det ikke funnet spor av hverken våpenhus eller sakristi, men avdekking av nordre kormurs nedre partier ga holdepunkter for døråpningens plasing i veggen mellom sakristi og kor.

Av en rekke reparasjonsbeskrivelser i ovennevnte arkivutskrifter kan man se at skib og kor har vært tekket med bly. Ved brannen i 1818 må i et hvert fall skibet ha vært tekket med tegl, ettersom forbrent taktegl fantes i meget store mengder innenfor det utgravde område. Tilsvarende beskrivelser for tårnets vedkommende viser at det har vært tekket med bly og skifer. Restene av bly og skifer var sparsomme i den innvendige løsmasse som ble fjernet fra kirken.

4

FJERNEDE MASSER FRA HAUG KIRKE
ved utgravningen i 1961-62.

Terrengnivået innenfor kirken og dettes forhold til de synlige fundamenter gjorde det klart at meget var bortkjørt ved tidligere ombygninger eller reparasjoner. Situasjonen fremgår av tegning nr 501.

Løse stenmasser.

De stenmaterialer som ble tatt ut av kirken var hovedsakelig bruddsten og skrev seg utvilsomt fra nedrivingsarbeidene i 1862. Denne sten, vesentlig ortocer-kalk, var spredt over hele kirken. Endel var brukt til tørrmurte røysfundamenter under østvestgående dragere under kirkens bjelkelag. Umiddelbart østenfor tårnbuen var det bygget opp en nordsydgående, dårlig fundamenterert tørrmur som måtte fjernes ved den pågående ominnredning. Muren var av yngre dato, i et hvert fall senere enn brannen i 1818. Men muren skilte seg ut fra de øvrige sammenrøysinger ved at det i denne fantes endel rullesten, tildels over mannsløft. Rullestenene var av samme type som sten anvendt i kirkens dypere fundamenter, uten mørtelrester. I forskjellige nivåer i denne mur ble det funnet biter av en gravsten som senere viste seg å være ~~ingeborg~~ Peder Hanssøn Litle og hans frue Ingeborg Nielsdatters gravminne. Det henvises til særskilt innberetning om dette.

På de opprinnelige rullestensfundamenter var det i skibet fire ovnsfundamenter som ble fjernet. Materialene var hovedsakelig rød rubbtegl av vanlig, moderne format, men også mindre bruddsten og biter av ovennevnte gravsten. I tårnfoten var det relativt lite sten i overflaten. De løse stenmassene som ble fjernet fra koret skilte seg ut forsåvidt som de besto av flatere sten og heller i forskjellig størrelse, men også her i alt vesentlig ortocer-kalk. Stenen hadde tildels tykke påsittende mørtel-lag. Særlig i korets vestre del lå sten og kalkmasser i opp-til 3/4meter tykt lag som ren rivingsmasse uten å være blandet med sand eller brannrester. Noen av de større kalkflak hadde svakt kileformet tverrsnitt.

5

For bearbejdet bygningssten henvises til funnfortegnelsen. Av de funn som ble ivaretatt i det utgravde område antas l.nr 68 ~~å ligge~~ å ha ligget i en posisjon tilsvarende korets sydportalrester som er avbildet på tegn. nr 24. L.nr. 64 kan identifiseres som en sokkelsten fra det nedrevne apsis, de øvrige er usikre. Av funn utenfor graveområdet kan man formodentlig regne med at buesektor som ble funnet i sakristikjelleren har tilhørt et vindu. L.nr. 48, en sten av gipsaktig konsistens, har også en form som tyder på at den har vært anvendt i et buet vindu eller i en døråpning.

Utenfor kirkens nåværende sydportal ble det under graving for kloakkgrøft tatt opp en stor, flat stenhelle, rombeformet, med største side ca 129 cm og bredde ca 58 cm. Det er mulig at denne har dannet bunn i skibets sydportal, og er fjernet ved rivingen i 1862.

Over hele utgravingsområdet ble det funnet tilsammen 39 biter av Peder Hanssøn Litles gravsten. De ble tildels tatt opp av gravkamrene, unntatt gravk. I, dels funnet i de omrørte masser i skibet, dels hugget ut av 3 av de 4 ovnsfundamenter. Det ble funnet endel innemurt i den nyere tørrmur østenfor tårnbuen.

Teglsten.

De fire gjenstående ovnsfundamenter var delvis murt av moderne tegl. I skibet og tårnfoten forekom praktisk talt ikke tegl eller brudd av tegl med tilsvarende format i den løse masse. I korets vestre del var rasmassene i noen utstrekning dekket av slike teglbrudd og spillkalk.

Teglsten i format ca 10,5 x 4,5 x 21, gule og rød-gule, ble funnet hele eller som fragmenter over hele området. Tegl av middelalderformat ble funnet i koret og i skibets østre del.

De eldre tegltyper skrev seg antagelig fra de øvre, skadede partier av de murte gravkamre. De fleste tegl hadde tydelige spor av mørtel eller puss, endel var også merket av brann.

Sandblandet masse.

Byggegrunden under kirken består av meget fin sand med meget tynne leireskikt. Den sand som ble ført ut av kirken var sterkt oppblandet med bygningskalk, trekull, aske, forbrent taktegl, skjellettfragmenter, kisterester, spiker, glass som delvis var brent sammen i klumper og treverk i forskjellige stadier av forråtnelse. I tårnfoten og kirkeskibet var massen iblandet irret metall, som regel i slagglignende forbindelser. Den utgravde masse i gravkamrene var av samme konsistens, bortsett fra gravkammer I som vesentlig var fylt med sten og kalkmörtel. Til en viss grad skiftet massen karakter innenfor det utgravde område. I tårnfoten var det mindre innslag av kalk og skjellettedeler, bortsett fra de ben som der var samlet på et sted og som syntes å ha hatt et granbarlag under. I kirkeskibets nordvestre del var det særdeles meget kalkmörtel blandet med sanden, og over fundamentene langs skibets nord- og sydvegg besto massen praktisk talt bare av kalkstøv. Innenfor de nåværende korvegger var det mindre kull, aske og forbrent glass og taksten.

Massen var helt ned til de avsluttende gravenivåer utvilsomt meget omrotet.

Funnfortegnelsen gir et bilde av massens innhold. Noen av l.numrene referer seg til funn som er gjort utenfor graveområdet, det øvrige skriver seg fra funn som er gjort i denne løse masse. Det gjøres da unntak med hensyn til l.nr. 71 og 72 som gjelder funn som er hugget ut av den faste muroverflate i korets eldre nordveggs nedre parti.

Bortsett fra den nevnte nedhugging i kormurene ved antatte skjæringer med et tidligere apsis, ble det ved utgravningen ikke gjort inngrep i gjenstående murer eller fundamenter, heller ikke i gravkamrenes faste konstruksjoner. En løs, men sammenhengende murbrokk som tydeligvis var nedstyrtet i korets felt 8 / 36-38 ble avdekket, men ikke fjernet. Murstykket er murt av relativ småfallen, flat sten og slemmet på den side som nu vender mot syd. Murens liv er buet i to plan, antagelig ved nedstyrtningen, og har brist i alle mørtelfuger.

DE GJENSTÅENDE DELER AV HAUG MIDDELALDERKIRKE.

Det må antas at vesttårnets murverk i alt vesentlig er uforandret etter oppførelsestiden, bortsett fra mulige reparasjoner før brannen i 1818. Spor etter slike reparasjoner eller ombygninger ble ikke påvist, og man må derfor gå ut fra at tårnet ikke har hatt innvendige trapper innenfor murene.

Etter brannen i 1818 er de brannskadde veggene i tårnfoten og den gjenstående vestvegg i skibet blitt reparert med utforing av sprengte partier og pusset. Dessuten er vestportalen uthugget i 1862, og åpningen er blitt om-murt med moderne tegl og utformet med skrå smyg og konisk hvelv. Kirkeskibets vestvegg er sammenbygget med tårnet og oppført i samme teknikk og materiale. Den utvendige sammenføyning mellom tårn og skib er i sparsomt forband og stort sett med gjennomgående ståfuge i tårnveggen liv. Derimot er den innvendige sammenskjæring utført i homogen bruddstensmur under tårnbuen som spenner over tårnets totale innvendige bredde. Det dannes således bare et murhjørne på hver side av åpningen mellom tårn og skib, og tårnets og skibets innvendige vegger løper her sammen i kvaderforsterkede hjørner. Disse kvadre er tildels meget brannskadde, men såvidt det lot seg bedømme, var disse kvadre lagt med avvekslende fortanning på samme måte som de utvendige hjørner både på skib og tårn. Det henvises til innberetning av 15. nov. 1962, og de oppmålingstegninger som er bilagt innberetningen.

Det er intet som tyder på at den anseelige teglstensbue over åpningen mellom tårn og skib ikke er en opprinnelig konstruksjon i middelalderkirken. Det samme må gjelde for tårnvinduenes innvendige buer. I de gjenstående deler som er nevnt her er teglsten av middelalderformat anvent, og konsekvent brukt som innvendig materiale i konstruktive detaljer. Hvorvidt tegl har vært anvent i de ~~første~~ nedrevne deler av Haug kirke er ukjent, og utgravningen ga ikke noe svar på det spørsmål. Det som ble funnet av slik tegl i løsmassene skriver seg sannsynligvis fra gravkammer II, og man kan vanskelig tenke seg at denne tegl er revet ut av kirkekonstruksjoner på stedet ved anlegget av graven etter Peder Hanssøns død i 1551.

I 1862 ble kirkens nord- og sydvegg nedhugget i flukt med vestveggen innvendige murliv. Østenfor er kirkeskibets vegger fjernet helt ned til fundamentet. Ved pussavhuggingen på vestveggen innvendige flate kunne man påvise den innvendige, opprinnelige bredde i skibets vestre del, og bruddflatene i muren viste føl-

8

gelig de opprinnelige veggtykkelser på begge langvegger. Bruddflatene var forblendet med tegl i moderne format. I fundamentenes overflate i det nåværende skib var det ikke mulig å påvise eksakt murenes innvendige flukter. Ved nordmurens tilslutning til vestgavlen kunne man registrere fundamentets innvendige fremskytende bankett, som her har en kotehøyde omkring + 60, altså tilsvarende høyde som overkantene på innvendige banketter både i tårnfot og skib. De indre flukter av fundamentet i skibet var imidlertid bdelagt ned til et lavere nivå i området forøvrig, slik at de sikre holdepunkter mangler.

Det samme forhold gjør seg gjeldende når man vil forsøke å bestemme nøyaktig skibets avslutning mot øst. Fundamentene gir et omtrentlig bilde av planen, også innvendig i skibet. Skibets utvendige begrensnings mot øst lar seg derimot bestemme med større sikkerhet både på nordsiden og sydsiden. I sistnevnte område ga en avsluttet mørtelkant et overbevisende spor etter den utvendige murflukt, på nordsiden bør fundamentets avslutning mot øst kunne betraktes som gjeldende også for selve murlivet.

Triumfbuens bredde lar seg ikke fastslå nøyaktig, men avgrensingen mot koret syntes relativt klar uten at noen absolutt sikker murflukt kunne påvises.

I sin innberetning av 28. mai 1959 antar dr. St. Tschudi Madsen og antikvar Bernt C. Lange at koret opprinnelig har hatt en apsidal avslutning. Denne antagelse bygget i første rekke på at det var funnet en huggen kvader med buet flate ved kirken. Utgravningen i koret frila fundamentrester og murrester som utvilsomt skrev seg fra et nedrevet apsis, uten at man på dette grunnlag kan ~~antagelse~~ antyde noen tidsangivelse for denne ombygging.

Forøvrig kunne man i koret påvise de innvendige og delvis utvendige flukter i et rett avsluttet kor.

Stenmateriale og muringsteknikk i de bevarte naturstens murer.

Murene i tårnet og skibets vestvegg har samme karakter. Hjørnene er kvaderforsterket med krysslågt fortanning, forøvrig er veggene murt av bruddsten i varierende størrelse og form. Hovedsakelig av ortocerkalk, men også med innslag av annen bruddsten. Det er tildels brukt reist sten, - både bust og kløv forekommer i vegglivet. Fugetyk-

9

kelsene er noe ujevne og med utpinning. Det er lagt enkelte avrettingsskift med flat sten i jevne og tilnærmet horisontale skift. Innvendig er disse murer brannskadet og delvis overflatesprengt.

De bevarte murer i koret er murt i lave skift med tynne fuger av flat ~~sten~~ sten med anseelig bredde og lengder opptil vel en meter. Ingen synlige brannspor.

Overflatebehandling.

De innvendige vegger i tårnet og skibets vestvegg viste ved pussavhugging at de brannskadede murer var reparert med kalkspekking og utforing av sprengte partier ~~med~~ var utført med takteglbiter og gul tegl av lite format lagt på flask. De reparerte murer var dekket av flere lag grågul slemming av samme type som slemmingen på de nedre, gjenstående partier av kormurene. Tårnfoten og skibets vestvegg var senere overpusset med brettavrettet puss i tildels meget tykke lag og oljemalt. Tårnets innvendige vegger over første etasje har ingen spor av puss eller slemming.

Kirkens fundamenter.

Ved utgravningen ble fundamentene blottlagt i den utstrekning de var tilgjengelige fra kirkens indre. Men av bygningsmessige sikkerhetsgrunner ble det gravet minst mulig langs fundamentene av hensyn til rasfare. Deres dybde og indre struktur er derfor ukjent. De synlige partier består i alt vesentlig av rullesten i forskjellig størrelse. Nedgravningen for fundamentene var etterfylt med gråbrun, skarp jord, som også dannet fyllmasse mellom stenene. I tårnet, nordenfor vestportalen og langs nordveggen, var den øvre del av det innvendige fundament murt av bruddsten med relativ jevn avretning på topp i kotehöyde ca + 65 og utformet som en benk med tilnærmet vertikalt liv med bredde fra ca 35 til ca 60 cm. På sydsiden i tårnet er fundamentet mere uregelmessig. Det er ikke synlig, sammenhengende fundament under tårnbuen av samme type som de øvrige, opprinnelige fundamenter. Men nord- og sydveggenes fundamenter utvides under tårnbuen, og det er meget mulig at dette fundament er brutt opp for begravelser. Området inneholdt store mengder omrørte skjelletrøster. Dessuten er det mulig at de øvre deler av fundamentet er fjernet ved at det er blitt brukt sten herfra til den østenforliggende tørrmur av senere dato, som forøvrig også inneholdt rullesten. Prøvestikking med jernstang viste at det lå store sten på ca 1 meters øbde under sandlaget, regnet fra avsluttet gravenivå som på dette sted lå på kotehöyde +170.

Der hvor kirkeskibets murer var fjernet kunne man fastslå at fundamentenes øverste stenlag er lagt i grovkornet kalk av meget fast konsistens. De innvendige flukter var delvis utrast og viste bare på begrensede områder (f.eks 13/12 og 2/ 24-25) en systematisk oppbygging av samme karakter som tårnets nordvegg. I utgravingsområdet kunne skibets utvendige fundamentflukter bare ob-

serveres i feltene 14-15/ 31-32 og 3-4/ 31-32. Se også foto 3739 og 3740. Kirkeskibets utvendige flukter er usikre. Likevel bør resultatet av gravingen kunne tolkes som en indikasjon på at skibets fundamenter ikke har vært trukket frem som en bankett foran fasadeløvet. Det synes derimot å være tilfelle når det gjelder korveggenes utvendige fundamentflukter, hvor flate sten ligger utenfor det sannsynlige korveggliv. Det nordre felt har utvilsomt vært dekket av sakristiet, som må ha ligget her. Noen spor etter dette ble ikke funnet. Derimot var det søndre felt dekket med store, flate sten i nivå kote +60 - +70. De er lagt i skarp, gråbrun jord og i området nærmest den antatte utvendige korveggflukt er det faste mørtelrester over stenene. Se foto 3740. Hellenes formål er ukjent.

Fundamentene under de ytre partier av korets nord- og sydvegg (mellom den triumfmur som ble satt opp i 1862 og det nedtatte apsis) virket fast og systematisk oppbygget i likhet med tårnfotens nordre partier. Fundamentet under det fjernede apsis var brutt opp i midten, men bruddflatene på begge sider viste at de øverste partier var lagt i fast kalkmørtel. I den mellomliggende fundamentering fantes det også faste mørtelflak, som plantegningen viser. Fremspringende fundamentoverflate av sten med relativt plan overflate ble også avdekket utenfor apsidens sokkelsten i nivå kote +65.

MURTE GRAVKAMMERE.

Ved utgravingen ble det avdekket fem murte gravkammerer, numrert fra øst mot vest.

Gravkammer I.

Midtmålt ca 2,1 x 2,1 m. Se foto 3735, sett fra sydøst. Gravkammerets vegger er oppmurt med en stens vanger i gul og rødgul tegl, format 10,5/ 4,5/ 22. Innsiden er pusset med en cementlignende, meget fast pussmørtel. Gulvet er murt av samme type tegl, overflaten er plan. Murkronens nåværende nivå ligger på kote ca +85, som gir en dybde lik ca 1,5 m. Graven var fylt med rasmasser av samme type som det tilsvarende område, mest løs kalk og småfallen, flat sten. På bunnen var det et ca 5 cm tykt lag forurenset sand, hvor det ble funnet en brakteat. På grunn av rasfar ved trykk fra fundamentet under triumfbuen av 1862 ble gravkammeret gjenfylt. Samtlige løsfundne skjellestoffer fra kirkens indre ble begravet her.

Gravkammer II.

Midtmålt ca 2,9 x 2,5 m. Se foto 3734, sett fra sydøst. Østvegg og vestvegg og de nedre deler av de øvrige vegger er murt av bruddsten og slemmet. De øvre partier av nord- og sydvegg er murt av rød tegl i format 13-14/ 9/ 26-30, overveiende blokkforband. Teglveggenes nåværende høyeste partier fra kote +98 - +103. I nivå kote ca +160 er den nederste del av nord- og sydvegg trukket ut ca 5 cm og det dannes derved et fremspring som danner vederlag for en trykket bue, hvorav det fantes rester av anfanget. Bruddsteinen er utvilsomt sekundært brukt bygningssten, tildels bearbeidet med vinkelrette flater. Vestveggen bærer spor av å være gjenmurt, antagelig fra utsiden. Total dybde fra nåværende overkant ca 1,8 m. Gulvet er murt av samme type tegl med kisteunderlag murt som rullskift. Gravkammeret var fylt av omrørte masser av samme type som det omgivende område. Ca 50cm over gulvet ble det funnet en større del av Peder Hanssøn's gravsten, den nedre del av fruens kjole.

Gravkammer III.

Midtmålt ca 2,2 x 2,3 m. Se foto 3733, sett fra sydøst. Veggene er løst murt av bruddsten og slemmet, delvis innrast på søndre side. Løsmasse som nr II. Det ble gravet til nivå ca +240. I dette nivå ble det tatt opp kistebe-
slag, funnlisten nr   og man traff på en begravelse i trekiste. Selv om denne tydeligvis var istykkerslått, ble det antatt at begravelsen befant seg på sin opprinnelige plass. Gravingen ble stoppet her og graven overfylt med soldet masse. Kistebeslagene viser at begravelsen utvilsomt må være de jordiske rester av oberstløytnant Frideric Christian de Richelieu, se bilag nr

12

Gravkammer IV.

Midtmålt ca 2,4 x 2,8 m. Se foto. Veggene er murt av bruddsten og slemmet. Sandgrunnen danner gulv. Løst murt kisteunderlag av bruddsten. Fyllmasse som det omgivende område. Den høyeste murkronen, nordveggen, ligger i nivå ca +125, kisteunderlagens overkant ca +265.

Gravkammer V.

Midtmålt ca 2,6 x 6,3 m. Se foto. Veggene er murt i enstens vanger av rødgul og gul tegl av samme format som i nr I. Gulv av samme materiale murt på flask. Overflaten er stort sett plan, bortsett fra det sydvestre hjørne hvor enkelte flaskmurte sten ligger over gulvets alminnelige nivå, kote ca +270-275. Murenes overkant varierer mellom kote + 135 og kote +215, og er antagelig ikke på noe sted i full opprinnelig høyde. Gravkammeret er fylt med samme slags masse som det omgivende område.

BEGRAVELSER.

Foruten de begravelser som har vært nedsett i de murte gravkammere, har det utvilsomt vært begravet et stort antall personer i kirken.

En isolert og uforstyrret begravelse i trekiste ble frilagt ved gravingen i felt 12/ 22-24. I området vest for gravkammer V's nordre del ligger det fremdeles begravelser som ikke ble fjernet ved denne utgraving. Skjellettresten fantes spredt over hele kirken og koret, og i tårnfoten. Endel relativt intakte skjellettdeler i tårnfoten skulle etter et par eldre herrers utsagn skrive seg fra en mann hvis størrelse og legems-krefter hadde vært av uvanlig art. Sin plass i tårnfoten skulle de ha fått ved at en tidligere graver for lang tid tilbake hadde tatt vare på benene ved graving på kirkegården og gjemte dem under tårnfotgulvet til fremvisning til andre som vel formodentlig delte hans interesse for spesiell bygdehistorie. Forøvrig fant man ingen spor som tydet på at tårnfoten var benyttet til nedsettelse av begravelser, bortsett fra området umiddelbart under tårnbuen. I den omrørte masse i hele utgravingsfeltet ble det funnet et stort antall kistehåndtak, beslagrester og morkent treverk som antagelig skrev seg fra kister.

De skjellettdeler som ble ivaretatt i graveområdet ble samlet og begravet i gravkammer I, hvoretter dette gravkammer ble gjenfylt.

I tre forskjellige områder innenfor kirkeskipet stötte man ved gravingen på ren natursand, og gravingen ble stoppet i de nivåer der sand av denne type ble avdekket.

1. Kirkens nordvestre del.

I den vestre del av dette område ble det øverste lag natursand avdekket i nivå fra ca kote + 130 til ca + 150.

Øst for punkt 12/ 13 ble det gravet frem den nedre ende av en forråtnet stolpe. (På tegn. merket A1) Se foto nr VIII. Funnfortegnelsen j.nr. 29.

Stolperesten ble påtruffet i nivå + 133 og kan ha hatt en utvendig diameter på mellom 40 og 50 cm. Den befinner seg i kanten av en større, rundaktig nedgraving. Stolpen bunn kote + 168. På grunn av sandmassens uhyre løse og tørre konsistens og treverkets oppløste tilstand kunne det ikke med sikkerhet avgjøres om stolpen var rett avskåret med den primitive graveteknikk som her ble anvendt, derfor ble hullet ikke forstyrret mere enn fotografiet viser. Noe som kan gjøre en senere undersøkelse av hullet mulig.

Øst for stolpehullet fantes det skålformede forsenkninger i natursanden (på tegn. merket B1 og B2) som var fylt med masse av samme karakter som den overliggende løsmasse. Nordøst for stolpen et lignende, forsenket areal (B3).

Vest for stolpen ble det avdekket 2 områder som skilte seg klart ut fra den omgivende sand, og disse forsenkninger var fylt med masse av fastere konsistens. Den nordligste, C1, tegnet seg rundaktig uten helt fast begrensnng. Den sydligste, C2, var fast begrenset mot den omgivende sand og med utpreget lengderetning, avbrutt i sydvest av en stor, sammenhengende nedgraving som tydeligvis gjalt begravelser i et større antall. Begge disse områder forble urørt av denne utgraving.

Den østligste delen av natursandområde 1. ble avdekket i kotehøyde ca + 160. I dette område fremkom det

15

et tilnærmet nordsydgående felt, C3, ca 30-40 cm bredt og av tilsvarende konsistens som C2. I nord var feltet avbrutt av nedgraving for fundamentmuren, (Se foto XL) i syd av nedgraving for gravkammer IV. Feltet var mellom disse punkter avbrutt av en utvilsom begravelse. Ved nedgraving i feltets søndre del, viste C3 seg å ha et tilnærmet rektangulært tverrsnitt, ca 15 cm ~~under~~ fra bunnen til nåværende overflate som er kote +157. Massen i tverrsnittet syntes homogen, brungrå og relativ fast. Østenfor C3 en mindre, langaktig nedgraving, C4, av samme type, avbrutt på nordsiden av en større nedgraving. C5. Denne siste nedgraving var meget markert mot sydvest og tydelig eldre enn ovennevnte begravelse som også skar seg inn i denne på vestsiden. I den østre del av felt 11/ 25 ble det avdekket en stolperest overgangen mellom natursanden og C5, på tegn. betegnet som A2. Overkant stolpe ble påtruffet i kote + 154, og befinner seg etter utgravningen urørt in situ og med skolesten in situ. Se foto X. Diameter mellom 30-40 cm.

2. Kirkens sydøstre del.

I dette område ble natursand påtruffet i nivå fra kote + 145 til + 160.

I den søndre del ble det i nivå + 145 gravet frem en stolperest, A3, med diameter ca 40 cm. Stolpen er noe bedre bevart enn de foregående. Dens omgivende masse syntes avskåret av nedgraving for fundamentet for stenkirken. Se foto IX. Sammenhengende med denne omgivende masse ble det avdekket videre nordover et ca 45 cm bredt felt, C6, av samme type og konsistens som C3. Feltet er i nord avbrutt av nedgravingen for gravkammer IV, og det er sannsynlig at C3 og C6 før denne nedgraving har vært sammenhengende. I likhet med de ovennevnte funn i natursandområder ble de beskrevne detaljer overdekket og beskyttet for fremtidig med trelemmer. Fenomenene lot seg ikke innpasse i noe tenkt konstruktivt system, og man regnet heller ikke med at en videre undersøkelse på dette tidspunkt ville kunne gi en forklaring, men tvert i mot å dekke mulighetene for en fremtidig vurdering av funnernes karakter.

3. Kirkens sydvestre del.

I dette område ble natursanden avdekket på nivå ca + 170. Feltet viste avgrensninglinjer mot fundamentets nedgravning, tildels i relativ stor avstand fra fundamentet. Det var ikke mulig å avgjøre om de forskjellige nedgravingsområder skyldtes arbeidsstadier i påfyllinger i fundamentnedgravningen eller andre arbeider uavhengig av fundamenteringen. Se forøvrig de bilagte tegninger og fotografier.

VESTPORTALEN I TÅRNET.

Inntil forandringsarbeidene i 1961 lå tårnfotens tregulv i nivå + 30. Herfra førte to opptrinn, 14 og 15 cm opp til vestportalens indre bunn i nivå + 1. Portalens dørterskel lå på nivå 3 + 0, eller i hovedhorisontalplanet for oppmålingssystemet. Portalens sider, bunn og bue var murt i tegl av nåtidsformat. Portalens bunn var stålglattet puss.

Ved omånnredningen i 1961 ble bunnens teglmuring hugget bort. I nivå fra + 42 til + 45 fremkom på nord og sydside parallele østvestgående naturstens murflukter med rester av slemming. De østre avslutninger mot det indre veggliiv var erstattet av en påmuring av nåtidstegl helt fra fundamentnivået, dvs ca + 65. Portalbunnen mellom de to murflukter ble rensset for nåtidstegl og i nivå fra + 66 til + 75 ble det avdekket et eldre, sammenhengende gulvnivå som var sterkt nedslitt mot midten og mot øst.

Den vestre del av flaten var belagt med større og mindre natursten med slitt og relativt plan overflate. Den sydøstre del besto av en sterkt nedslitt pussflate på sand og den nordøstre del av et tregulv som også var meget slitt og morkent. Se tegning nr22 og 23. Tregulvet lå direkte i sandlaget, som forøvrig var oppblandet med mørtelstøv og trekull. Under sandlaget ble fundamentets faste sten og kalklag påtruffet i nivå + 78, skrånende videre nedover mot øst. Portalbunnen var mot vest avgrenset av en fotslitt naturstens terskel, fra lo til 14 cm høy, dvs med overkant i nivå + 54 til + 57.

Partiet ble tolket som den innvendige bunn i middelalder-tårnets vestportal, med gulvnivået opprinnelig i kotehøyde ca + 66. Den innvendige bredde i denne portal, - mellom murfluktene -, ble målt til 145 cm. Murverket under den nåværende dørterskel av tre og muren utvendig ble ikke fjernet ved ombyggingen, og er følgelig heller ikke undersøkt. Spor av den opprinnelige døråpning ble ikke funnet i den synlige naturstensterskel, og dørbred- den er derfor ukjent. Det ble ikke funnet spor eller rester av eldre tegltyper i dette begrensede parti, - hverken løse eller innmurt.

Tregulvet ble tolket som innredningsarbeid på et eller annet tidspunkt etter brannen i 1818, og pussflaten som en ifyllende og ganske nødtørftig reparasjon av tregulvet.

Portalen antas å være uthugget og forandret etter arkitekt Hansteins tegninger i 1852.

DET MIDDELALDERLIGE KOR.

Utgravningen av det nåværende kor i Haug kirke brakte for dagen bevarte rester av de eldre korvegger øst for det forlengede kirkeskip fra 1862. Den nye triumfmur ble da lagt tvers over de eldre korveggfundamenter. Korveggene østenfor denne mur er bevart i høyde opp til kote + 15 i den vestre del, men betydelig lavere i den østre del. Disse eldre korveggers ytterflukter er tildekket av de nåværende korvegger, bortsett fra den østre del av nordre korvegg. På dette parti har denne vegg sin ytterflukt innenfor det nåværende kor. Den eldre korvegg viste en avtagende bredde østover, minstebredde ca 1,4 meter, og det er mulig at de østre deler av korveggene har hatt denne tykkelse. Imidlertid er utstikking og flukter i denne del av koret preget av en viss skjodesløshet. De vestre deler av de gjenstående murer må ha hatt en bredde på omtrent 2 meter. I planen bøyer romformen av mot syd, slik at den søndre vegg er kortere enn den nordre. Bredden på rommet har vært ca 5,1 meter, midtmålt lengde ca 10,5 m.

Man må kunne gå ut fra at dette er de nedre mur-rester av det kor som ble revet i 1862, og som er gjengitt på arkitekt Thrap-Meyers oppmålingstegning datert juni 1874.

Som tidligere nevnt kunne det ved utgravningen fastslås at utformingen i det eldre kors østre del skyldtes en ombygging etter nedrivning av et tidlige apsis og den opprinnelige korgavl mot øst.

På innsiden av den nordre vegg ga mur-rester sikre spor etter det opprinnelige kors avslutning mot resessen i overgangen mellom kor og apsis. Resessens utforming kunne også til en viss grad rekonstrueres av murens og fundamentets rester. Tilsvarende fundamentrester fantes også på den søndre side, men betydelig dårligere bevart.

Disse funn foranlediget at det ble hugget ned i den faste mur på nordsiden hvor man kunne vente å finne den utvendige sammenskjæring mellom korvegg og apsis. Murverket besto av meget fast kalkmørtel iblandet mindre sten, fragmenter av brunrøde og grågrønne teglstensfliser med glasur, samt mindre røde teglstensbiter som formodentlig utelukkende skrev seg fra taktegl.

Her ble det avdekket en sokkelsten med 45 grader fas av samme type som på den løsfundne sten i skibet. Sokkelstenen er den vestligste sten i første skift over fundamentet. Stenen er fastmurt og utvilsomt in situ. Et lite parti av korets utvendige østmur ble avdekket i tilslutning til sokkelstenen. Om denne murflukt er identisk med utvendig veggfliv eller også representerer et sokkelfremspring lar seg ikke avgjøre. Hvis det er tale om en sokkel, er dens overkant ikke sammenløpende med apsidens sokkel, men høyere.

Nedhuggingen i muren ble utført fra nivå + 25, og på sokkelstensens utside fra dette nivå til + 65. Helt til dette nivå ble det funnet teglbrudd av de nevnte typer. Bunn-nivået avdekket flate, fremspringende fundamentsten for korets østvegg, tilsvarende sten ble ikke funnet mot apsis. Det er ikke utelukket at apsidens fundament har vært utformet på samme måte, men er brutt opp ved ombygningen til rett avsluttet kor. Apsidens utvendige sokkelhøyde har vært på kotehøyde + 35.

Fragmentene av teglstensfliser er av samme type som de biter som ble funnet i skibet, funnfortegnelse nr. 33 og 6. Disse to biter må ha tilhørt samme flis, hvis størrelse dermed kan rekonstrueres til 22 x 22 cm, med tykkelse mellom 26 og 27 mm. Flisene er utvilsomt gulvfliser som må være revet opp før, eller helst under, forandringsarbeidene etter nedrivningen av apsis. Det er rimelig å anta at gulvet i det eldste kor helt eller delvis har vært dekket av teglfliser lagt i mønster.

Det vestre parti av det eldste kor har hatt tilnærmet kvadratisk plan. Bredden har vært 5,1 m, lengden 4,4 meter. Gavlveggen mot øst må nederst ha hatt en tykkelse lik ca 2,3 meter, og i planen dannet en resess med ca 1,5 meters dybde i østlig retning og med ca 40 cm muranslag mot korets nord- og sydvegger.

En tilsvarende undersøkelse ble foretatt på sydsiden, og i den søndre korvegg ble det hugget ned til under de ovennevnte nivåer. Undersøkelsen ~~var~~ hadde et negativt resultat, forsåvidt som ingen identifiserbare bygningsdetaljer ble funnet, og murverket kun inneholdt kalkmørtel og mindre naturstensbrudd.

SYDPORTAL I KORET.

I felt 6,4-6,9 / 33 ble det avdekket en fotslitt, plan stenoverflate i nivå + 54, fastmurt og uten tvil in situ. Flatens innvendige avslutning mot koret ligger i samme flukt som korveggen innvendige liv på østsiden. Denne avslutning er avrundet, hvilket er tolket som slitasje. Stenflaten er avslått i vestenden og delvis dekket av den nyere triumfbuevegg. Se tegning nr. 24. Det må antas at denne sten har dannet bunnen i den innvendige del av en sydportal. Sidebegrensningene i en slik portal kunne ikke påvises.

Avrundingen av stenens forkant indikerer at gulvet innenfor har ligget lavere, men nivåforskjellen må ha vært ubetydelig for såvidt som fundamentfremspringene i koret i ethvertfall på nordsiden befinner seg praktisk talt i samme nivå.

Formodentlig kan man regne med en viss toleranse i middelalderlige kirkegulvs utvatring. Det antas at gulvet innenfor har ligget på kotehøyde + 50-55.

Sakrisci

SAKRISTIDÖRÅPNING I KORET.

I overkant av den bevarte nordvegg i koret, felt 11,9-10,15 / 35, ble det avdekket en slitt helle i murens forkant. Hellen ble tolket som bunnen i en døråpning til sakristiet som tidligere har ligget på denne side. Den så ut til å være innlagt i en utbrutt åpning, ikke planmessig innmurt. Under hellen var murverket oppført med gul tegl i lite format og brudd av middelaldertegl. Hestens overkant befinner seg i nivå +20. Det var ingen sikre spor etter åpningens sider.

Sakristiet har vært teglstensmurt, og det er sannsynligvis betydelig yngre enn kirkens eldste deler. Det må videre antas at sakristiet har vært forbundet med koret på et tidspunkt da korgulvet har ligget høyere enn det nivå som sydportalbunnen antyder, muligens det samme nivå for gulvet som eksisterte før brannen i 1818. Det kan forøvrig antas at dette gulvnivå ble bibeholdt helt frem til nedrivningen i 1862.

De eldre korveggene vestenfor apsisresessen bærer spor og rester av slemming helt ned til fundamentnivå. Imidlertid er det en klar nedre begrensning på et senere lag overkalking i kote ca + 40, som antas å være korgulvnivå i senere tid. Det er ikke spor etter andre gulvnivåer. Denne høyde gir en nivåforskjell på 20 cm mellom gulv og døråpningens bunn.

Denne heving av korgulvet må være foretatt samtidig med at koret ble ombygget med rett avslutning mot

21

Øst, ettersom den opprinnelige apside ikke er revet ned til lavere nivå på nordsiden. På et punkt her befinner rester av apsiden seg i et nivå på kote + 42, et punkt som må ha raget opp like under gulvet.

GULVNIVAER, generelt.

Forutsetter man at de registrerte høyder på de nevnte punktene er et brukbart utgangspunkt, kan man regne med at gulvene i koret og tårnfoten har ligget i nivåer mellom ca + 55 og + 65. Skal man bedømme etter fundamentfremspringene, må skibets golv ha variert innenfor de samme kotehøyder. Det ansees derfor som mest sannsynlig at gulvene har ligget i samme plan, uten at det har vært stillet særlig store krav til den horisontale avretning.

SYDPORTAL I SKIBET.

Der hvor man skulle vente å finne skibets sydportal ble det avdekket en plan stenoverflate med mørtel, avbrutt av nordsydgående flukt eller ståfuge i felt 2-3 / 16. Stenoverflaten befinner seg i nivå + 66, mørtelflatene østenfor er ca 30 cm lavere. Det er uvisst om disse partier kan settes i direkte sammenheng med sydportalen.

Ca 2 meter utenfor og ca 70 cm under terreng ble det under graving for kloakk funnet en plan og slitt kalkstenshelle, ca 58 cm x 111 - 129 cm. Det antas at den har dannet bunn i den opprinnelige sydportal.

TREGULV.

I korets vestre del ble det avdekket rester av to tversgående trebjelker. Sanden under bjelkerestene var dekket med trefiberansamlinger i forskjellig fiberretning som ble tolket som huggeflis. Bjelkene var nedpresset av den overliggende stenmasse. Se foto nr 4. Det var ingen spor eller rester etter golv. Sanden under trefiberrestene var av samme konsistens som i det utgravde område forøvrig. Situasjonen antas å ha fremkommet ved at bjelkelag som er lagt etter brannen i 1818 eller senere er blitt liggende igjen under nedrivingen i 1862.

22

Funnliste fra utgravingen av Haug kirke, Övre Eiker, 1961-1962.
Bilag til innberetning av Kjeld Magnussen, arkitekt MNAL.

Lnr	posisjon	nivå	art
1.	13-14/10-12	ca - 125	1 stk. brakteat.
2.	gravk. IV	midtre lag	skilling 1621, brakteat, to små metallbeslag. ✓
3.	17-18/3-6	ca - 140/160	3 brakteater, 1 mynt.
4.	10-11/6-7		1 brakteat.
5.	gravk. V		6 mynter, 4 brakteater.
6.	gravk. III		9 mynter, 11 brakteater + 2 fragmenter, dreiet tre-stykke, forbrent tegl, glass, støpejernstykke, en stor del av en glasert teglflis, en kritt-pipe. ✓
7.	14/5-6		3 mynter.
8.	13/4-6		skilling 1653.
9.	35/11	ca -70	støpt metallrosett m/stift. ✓
10.	gravk. I		gul tegl format 10,5 x 4,5 x 22 og 10,5 x 4 x 21,5, rödgul 10,5 x 4,5 x 22,5, teglfragm. og flaskeglass, 1 mynt, 1 brakteat.
11.	gravk. II	ca -150/160	8 brakteater, 6 mynter, tegl, spiker, irret metall, ciselerte beslagfragmenter. ✓
12.	18-21/10-13		10 brakteater og mynter + fragm., brent tegl, spiker, knapperester, biter av vindusglass.
13.	gravk. II	ca - 160/277	44 brakteater og mynter, bly, taktegl, nøkkel, ciselerte beslagfragmenter, knapp (?), skifer med spikerhull. ✓
14.	22-27/10-12	ca -168	14 brakteater og mynter (en klipping), forövrig beslagrester av jern og metall, en glassperle med hull, tegl, irret metall, spiker, trekull.
15.	15-17/10-12		7 brakteater og mynter, knapperester, vindusglass, jernkroker,
16.	15-16/3-6		6 brakteater og mynter, jernbeslag, zinklign. metall, knapper, pyntespiker, glass, spiker.

Lnr	posisjon	nivå	art
17.	15-18/7-9		10 brakteater og mynter, flaskeglass, vindusglass, knapperester, beslagrester, irret metall.
18.	grav V	övre lag	5 brakteater og mynter.
19.	grav V	nedre lag	8 brakteater og mynter.
20.	32-35/7-11		11 brakteater og mynter.
21.	28-31/8-11	övre lag	2 brakteater og en mynt.
22.	22-26/4-6		7 brakteater og mynter.
23.	36-41/7-11		22 brakteater og mynter.
24.	13-14/7-9		6 brakteater og en klipping.
25.	39,45/10,7	-84	toskilling 1708.
26.	12,9/8	-182	skilling 1626, doppsko, treverk.
27.	3/10		smeltet metall.
28.	3-5/8		forbrent metall, smeltet bly, tekkespiker, glass, knapper, pyntespikerhoder, stöpejern.
29.	15/11-12		treverk.
30.	14-15/9	-138/146	del av kistelokk m/ pyntespiker.
31.	34-35/10-11		flaskeglass, vindusglass, taktegl, brent lervare, spiker.
32.	28-31/11-14		tegl, tekkespiker.
33.	32-33/7-9	övre lag	bit av teglflis, takbord, murbolt, forbrent tegl.
34.	18-21/3-9	övre lag	taktegl, glass, knapperester, spiker, murkrok, krittpipehode, jernbeslag.
35.	13-15/3-7		glass, jern, knapper, krittpipebiter.
36.	18-21/11-13		3 krittpipebiter, beslagrester, tegl.
37.	10-12/9-10		forbrent taktegl, krittpipebiter, smeltet metall.
38.	8-9/6-10		forbrent taktegl, trekull, krittpipebiter, pyntestift.
39.	3-7/ 6-7		forbrent taktegl, vindusglass, spiker, 2 hempeknapper, glass, smeltet metall.
40.	6-7/9-10		forbrent taktegl, smeltet metall.
41.	3-5/ 9		profilerte trestykker, bly, glass forbrent taktegl, smeltet metall, zinkbit.

<u>Lnr</u>	<u>posisjon</u>	<u>nivå</u>	<u>art</u>
42.	4-5/10		verktøyskjeft, trekull, bly, forbrent taktegl, glass.
43.	3/6		profilert stenfragment.
44.	6-9/8		krittpipebiter, stor stöpt knapp, glass, knappehoder, beslagrester.
45.	10-11/8	til -170	gul teglsten 10,5X4,5X21,5, kuleformet knapp, flat-trykket hul knapp, knappehoder, glass, pyntespiker.
46.	12-14/4-6		krittpipe med ornament, stöpt knapp, kuleformet knapp, knappehoder, smidd beslagfragment.
47.	gravk. I östre mur	övre del	pröve av murens innv. puss.
48.	gravk. III	midtre lag	gul teglsten 10,5X4,5X22, buesektor (?) av gipslignende konsistens.
49.	32-33/10	övre lag	bokbeslag (?) utformet som en basunengel, keramikk, jern, bly, spiker, glass.
50.	22/14	overflate	hövreboll av tre.
51.	gravk. IV	övre lag	skifer med spikerhull, spillkum, profilert tre, lærball, brilleglass (?), spiker, glass.
52.	gravk. IV	nedre lag	nökkel, glass, krittpipebiter, pyntestift, irrede beslagfragm. smidde beslagrester, treverk, trekull med smeltet metall.
53.	gravk. III	-2,3/2,4	deler av stort kistebeslag.
54.	tatt opp av arbeiderne för min ankomst		metallbösse, liten krukke, krittpipebit.
55.	18,6/11	-165	treverk.
56.	17-20/3-6	övre lag	meget trekull, pyntespiker, bly, knapper, spiker, glass, skifer med 3 spikerhull.
57.	32/7	övre sandlag, under stenmassene, ca -90	röd tegl, 14X9, avslått lengde.
58.	"	"	del av dreiet balluster.
59.	33/7	"	röd tegl 14X9X29, en löperside med kalkmörtelrester.
60.	34,8/8	-70	nordsydgående treverk, antagelig rest av golvbjelke.

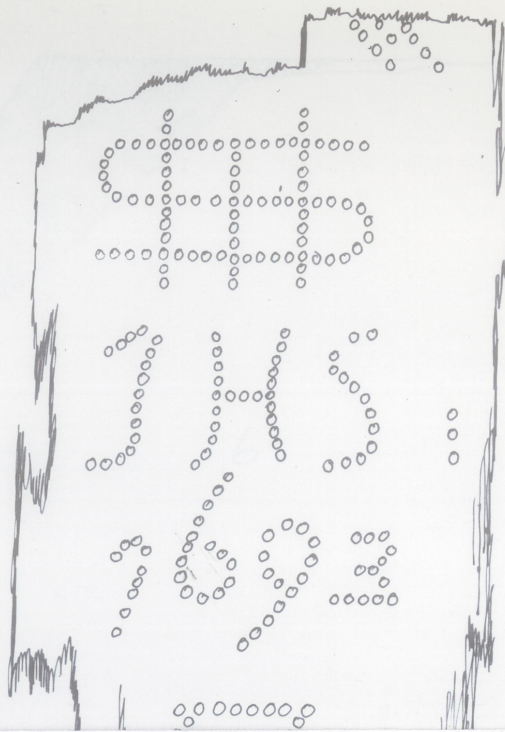

Lnr	posisjon	nivå	art
61.	utenfor kirken, ca. 2 m. syd for sydportalen i skibet, ca 30 cm under terrengnivå		fotslitt kalkstendhelle, bredde ca 60 cm, lengde fra 111 til 129 cm.
62.	"		röd tegl 13-14X9X29-30.
63.	I den nåværende sakristikjeller, lös på golvet		bearbeidet bussektor av ortocerkalk.
64.	27/12	overflate	kalkstenskvader med konveks buet löperside.
65.	36-42/7-11	-80/120	taktegl, spiker, gul tegl i format 10,5X4,5X21,5-22,5.
66.	36-37/9-10	"	glassbit, muligens fra glassmaleri.
67.	12/6	i nyere fundamentmur	ortocerkalksten med huggermerker.
68.	12/2	innemurt i ovnsfundament	Ortocerkalksten, ant. fotslitt
69.	gravk. V	til bunns	klumper av trekull, metallbeslagrester, smeltet metall, tøyrester, knapper, deler av jernbeslag.
70.	26-32/4-7		skifer med spikerhull tegl og brent lergods.
71.	38,7-39,2/12,8-13,3	-40 til -70	7 biter av röde og grønne glaserte teglfliser.
72.	38-38,7/12,5-13,3	-20 til -63	et større antall fragmenter av samme type som lnr 71.
73.	utvendig på tårnets vestvegg, fra det bemalte felt ovenfor de påmalte nökler		pussprøver.
74.	utenfor kirken, öst for sakristiet		kvader av samme type som lnr 71, befinner seg på stedet.
75.	over hele det utgravde område, unntatt tårnfoten		et stort antall kistehanker av jern.
76.	"		39 fragmenter og noen små brudd som skriver seg fra Peder Hanssön Litles og frue Ingeborg Nielsdatters gravsten.

Funnliste nr. 30

Del av krumt kislelokk. M. 1:5.

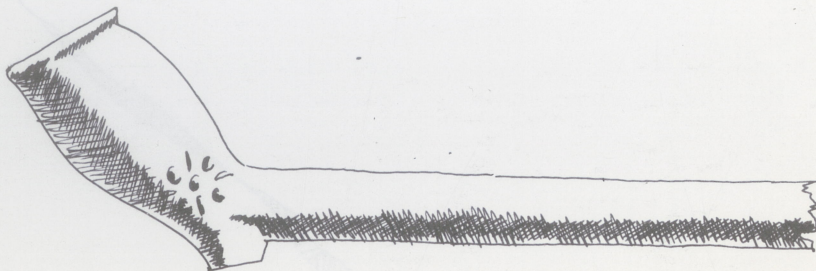
Dette dokumentet har et for stort format til å kunne skannes i sin helhet.

For innsyn ta kontakt med arkivet ved Kulturhistorisk museum:

postmottak@khm.uio.no

Funnliste nr. 46.

Kritt pipe. M. 1:1.

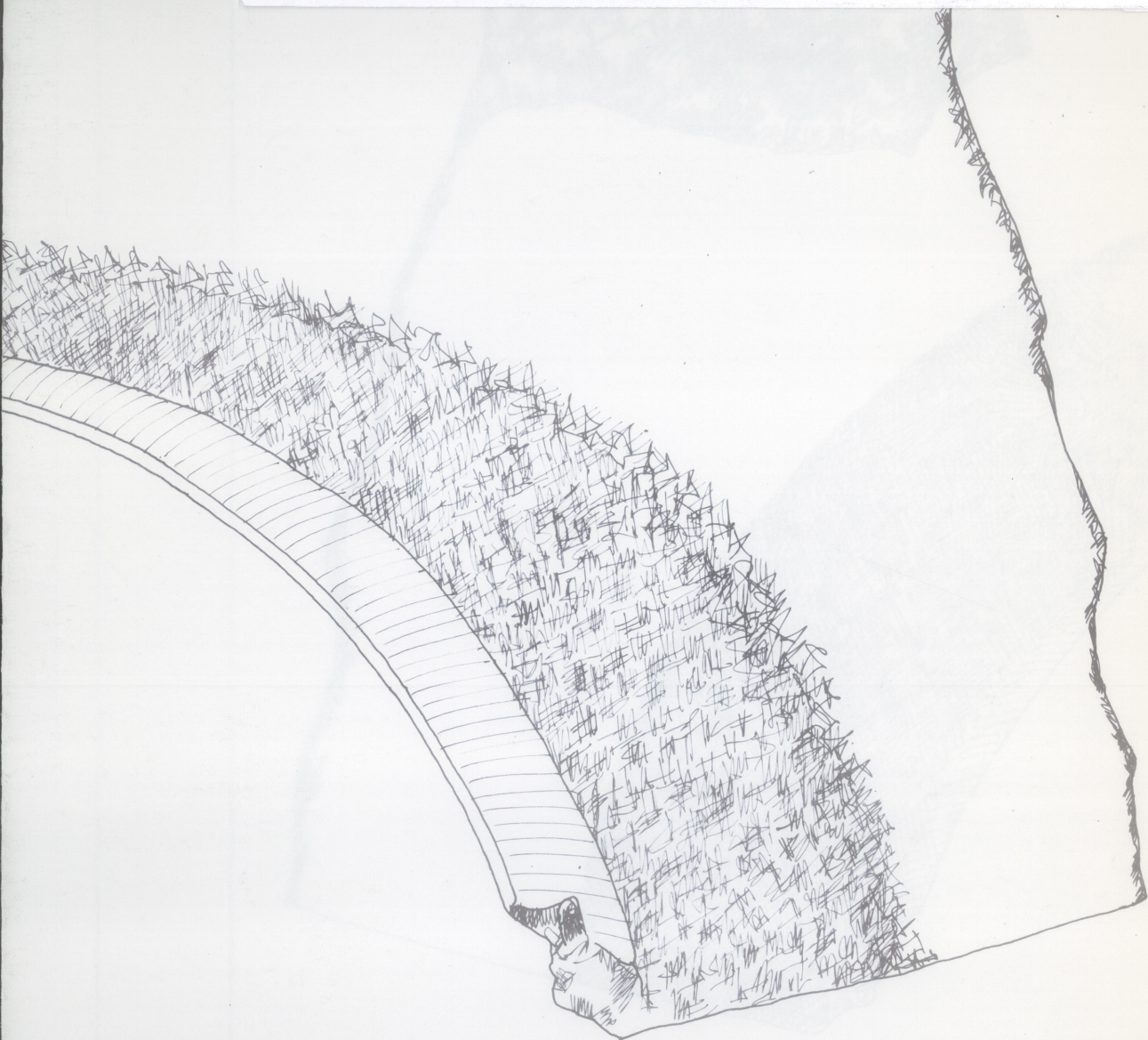

Dette dokumentet har et for stort format til å kunne skannes i sin helhet.

For innsyn ta kontakt med arkivet ved Kulturhistorisk museum:

postmottak@khm.uio.no

HALIG KIRKE.

Utgraving av kirkegolvet 1961-62.

TEGN. NR 8. Mål 1:2.

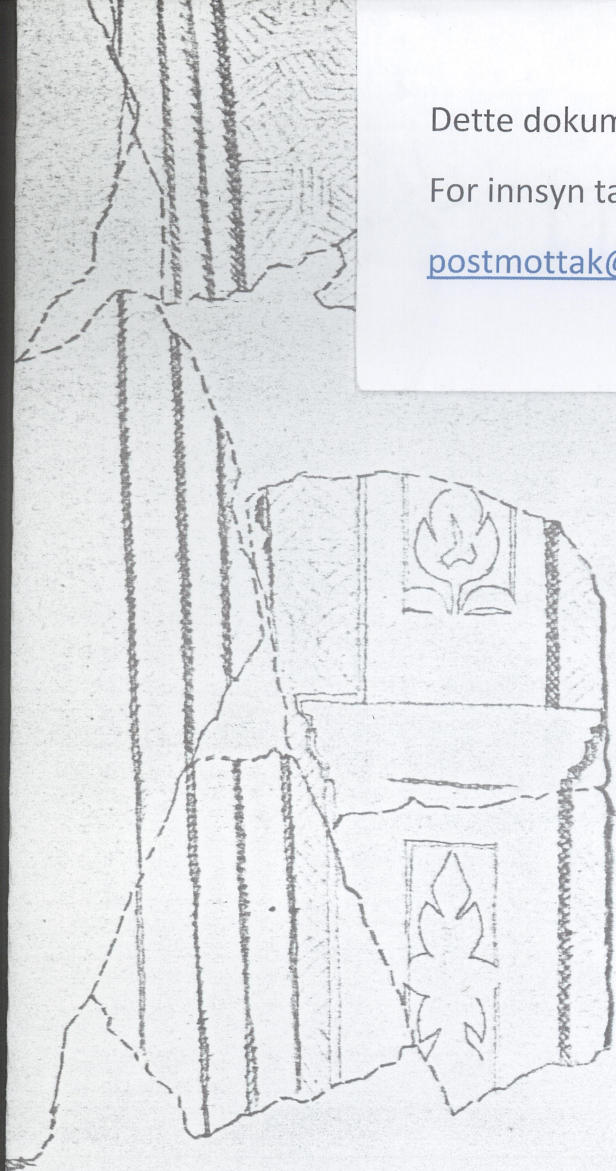
Kjeld Magnussen, ark. m.m.a.l.
15. 3. 64.

Dette dokumentet har et for stort format til å kunne skannes i sin helhet.

For innsyn ta kontakt med arkivet ved Kulturhistorisk museum:

postmottak@khm.uio.no

HAUG KIRKE HOKKSUND

MÅLSTOKK 1:5.

OSLO DEN 29. AUG. 1961.

Kjeld Magnumsen
ARK. M. N. A. L.

antatt nedre begrensning.

Dette dokumentet har et for stort format til å kunne skannes i sin helhet.
For innsyn ta kontakt med arkivet ved Kulturhistorisk museum:

postmottak@khm.uio.no

HAUG KIRKE · HOKKSUND · MÅL 1:50

FORELØPIG SKISSE SOM VISER UTGRAVINGEN
VED UTGANGEN AV JULI 1961.

til bruk ved vurdering av ny fundamenteringsplan.

ARK. M. N. A. L. KJELD MAGNUSSEN.

THOR OLSENS GT. 5. OSLO. 412888.

29.7.61.

nd.

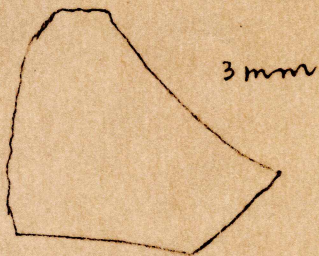
ten

i vestportal.

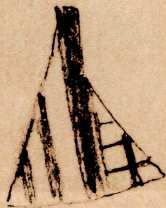
u.o. kat 1255.

Rødt overfangsglass

3 mm

Hang k. Eiker

grønne glass mes
grønt kiler

RIKSANTIKVAREN
REDAKSJONEN AV VERKET
NORGES KIRKER

MA 1988/23

OSLO 1, 4. mai 1984.
AKERSHUS FESTNING
BYGNING 18, OSLO MIL.

Universitets Oldsaksamling.
Middelalderavdelingen.

C 37178/1-

I 1961-62 ble det foretatt utgravninger under ^{gulv}gulvene i
Haug kirke, Aue Luter. Utgravningene ble leidet av arkitekt
Kjeld Magnussen, som leverte inn femten til Oldsaksamlingen
i den tid utgravningene pågikk, ifølge korrespondansen fra
arbeidene. Han har nå overlevert sitt dokumentasjons-
og illustreringsmateriale til Riksantikvaren. I dette

tel. H. Christie 19.5.88 B.L.W. - purret på rapport etc

materiale fandis også noen gjenstande, som jeg hermed
lover videre til Oldsaksamlingen. I den grad det fore-
ligger opplysninger om fremmen, er den påført gjenstand-
ens emballasje.

Med hilsen

Håkon Christie

per hundre
mynter, H

Slåene sender freundlichste

RIKSANTIKVAREN

ADR.: AKERSHUS FESTNING, BYGN. 18 - OSLO MIL. - 0015 OSLO 1 - TLF. (02) 41 96 00
Telefax 02 - 33 29 22

HAUG KIRKE, EIKER

Utdrag av innberetninger i Riksantikvarens arkiver

Innberetning fra Bernt C. Lange 1959

En stentrapp på skipets sydside var blitt revet. Trappen inneholdt sekundært anvendte bygningssten.

En kvader med buet utside
Fragment av trapetsformet gravsten med to parallelle
riller langs midten

Innberetning fra Kjeld Magnussen 1961-62

Peder Litles gravplate: se Kjeld Magnussens tegning samt artikkel i Byminner.

Tegning av kistelokk-fragment med årstallet 1693
Tegning av dreiet balluster, funnliste nr 58
Gravsten av skifer, brukt som trappesten, funnet i
stavfyllen under kirken. Gravskift: GMS 1793.

30/6 61. Funnet avrundet kvader med fas ved utkjøring
av stenfyllen under gulvet.

18/7 61. Stentrammen på klokkergården Milesten
inneholder en hugget buesten.

6/1 62. Tilhugget buesten med glassfals, antagelig
fra gotisk vindu, funnliste nr 63, tegning
nr 8.

8/7 61. Faset kvader med buet utside tyder på apsis.

17/11 61. Bit av glassmaleri (?) funnet i koret,
antagelig fra middelaldersk vindu.

18/1 62. Fragmenter av glasserte gulvfliser, noen med grønn glasur, funnet i koret.

s. 18. Den bevarte del av det utvidede kors nordmur inneholder brudd av brunrøde og grågrønne glasserte teglfliser. De er av samme type som de som er funnet i skipet (funnliste nr 6 og nr 33) som har vært ca 22x22x2,5 cm. Fragmentene som er funnet i koret må være kommet i muren da apsis ble revet og koret forlenget og tyder på at koret tidligere hadde gulv av sagflis.

tegl

Teglformater

6 x 14 x 28,5 cm, rød, funnet i koret

9 x 14 x 27 cm, rød, funnet i koret

9 x 13 x 29 cm. rød, funnet utenfor skipets vestportal

4,5 x 10,5 x 21 cm, gule og røde, funnet over hele området

Tegl av middelalderformat ble funnet i koret og i skipets østre del.

Bygningsbeskrivelse av Håkon Christie 1968

Utenfor sakristiets nordmur er det samlet gamle gravstener og bygningsstener av huggen kalksten.

En hjørnestein med buet utside (fra apsis) 26 cm høy, 62 cm lang. En buestein med stor radius, 31 cm høy, 50 cm lang, bueradius ca 160 cm.

I prestegården oppbevares en huggen kalkstein, antagelig noe av en vindusside med glassfals, bevart høyde 26 cm.

Oslo 24. mars 1988

Håkon Christie